

Gróf Ervin 1925–1993

Személyes búcsú egy veterán könyvtárostól

Kedves Ervin!

Engedd meg, hogy egy személyes emlékekkel kezdjem. Több mint harminc éve félénk fiatalemberként munkára jelentkeztem a veszprémi megyei könyvtárban. A feldolgozóban – szájában szipkával, cigarettával – szigorú tekintetű főnök fogadott. Intő szavakat mondott a könyvtáros pálya nehézségeiről. Te voltál ez a könyvtárvezető. Akkor már évek óta dolgoztál a pályán, Veszprémben megtaláltad a családi harmóniát és a szakmai célt.

Befogadtál, rövid ideig együtt is laktunk, majd elváltak útjaink. Te Várpalotára mentél igazgatónak, egy év után pedig visszatértél Szombathelyre, hogy fiatalok és idősebbek ezreit készítsd fel erre a szép hivatásra. Nyugdíjazásodig hű maradtál a Tanárképző Főiskolához. Barátságunk azonban megmaradt. Nem múlt el ün-

nep kedves lapod nélkül, amelyben mindig beszámoltál a Család, a Főiskola eseményeiről.

Tavaly karácsonykor láttunk utoljára. Tisztában voltál a rád mért sorssal. Keményen tartottad magad. Nem gondoltuk, hogy ilyen hamar legyőzetsz. Mégis így történt. Utoljára még megtréfáltál bennünket. Már az égi mezőkről nézted hamiskás mosollyal, hogy búcsúztatásod közben miként ázunk bőrig a ránk szakadt tavaszi záportól. Ezért nem, de elmeneteledért nagyon haragszunk, kollégáid Veszprémből és szerte az országból.

Nyugodj békében!

*

1993. április 29-én Szombathelyen eltemettük *Gróf Ervin* főiskolai adjunktust, a Szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola tanárát.

Halász Béla

A prágai Nemzeti Könyvtár központi tároló raktára

A prágai Nemzeti Könyvtár léteére az elmúlt évtizedekben az elnyúló stagnálás volt a jellemző. Ez ma mindenekelőtt azért halad az alapvető funkciók kollapszusa felé, mivel nincs tároló tere az állománynak.

A tároló tér elégtelenségének első jelei már az ötvenes években nyilvánvalóvá váltak. 1962 óta, amikor az első alkalommal döntöttek úgy, hogy a Nemzeti Könyvtár térproblémáit új épület emelésével kell megoldani, öt éves tervről öt éves tervre – más prioritásokra való sztereotíp hivatkozással – elodázódott e terv realizálása. Emellett a könyvtár úgy jutott hozzá különféle lepusztult történeti objektumokhoz, hogy nem utalták ki kíséretükben azokat a pénzüsségeket, amelyek helyreállításukhoz vagy olcsó raktári terek építéséhez kellettek volna. A „történeti” raktári terek közös vonása az állomány tárolásához teljesen alkalmatlan mikroklíma. Napjainkban mintegy 2 milliónyi állomány található klimatikusan alkalmatlan helyen, köztük néhány unikális gyűjtemény is. Az állomány jelentős hányadát penész vagy más mikroorganizmus támadta meg, s ha nincs azonnali segítség, ez a hányad pusztulásra van ítélve. Ez az egyebek mellett karcinogén anyagokat is tartalmazó tömeges penészedés, a használók és a könyvtárosok egészségét egyaránt fenyegeti. A legújabb irodalomtermés majdnem 700 ezer kötete és a történelmi állomány egy része ládákból áll egymásra rakva, s ezért teljes mértékben ki van vonva a használatból.

Az utóbbi évek fokozott publicitása

mind a szélesebb közvéleményben, mind a központi szervekben felhívta a figyelmet a Nemzeti Könyvtár kritikus helyzete megoldásának a szükségességére. A könyvtár helyzetével a cseh kormány két alkalommal is foglalkozott, s 1992. március 25-i ülésén úgy döntött, hogy a Nemzeti Könyvtár központi tároló könyvtár létesítése céljából Prága X. kerületében, Hostivařban kapjon meg egy építőipari üzemcsarnokot.

A Nemzeti Könyvtár elhelyezésének alapvető megoldási koncepciója három építkezéssel számol: 1. A központi tároló raktár felépítése; 2. A Klementinum rekonstrukciója; 3. A Nemzeti Könyvtár új épületének létrehozása.

E rekonstrukció hosszú távra szól, ám egyes elemei között megvan a tartalmi kapcsolat. A központi tároló raktár fő célja az, hogy a lehető leggyorsabban megoldódjék az elhelyezéssel kapcsolatos bonyolult helyzet. A kormányhatározat azt is leszögezi, hogy új nemzeti könyvtári épület létrehozásán 2000 után lehet gondolkodni. Viszont a különféle könyvtári tevékenységek átvitele az új tároló raktárba, illetve ottani teljes kifejlesztésük lehetővé teszi a Klementinum rekonstrukcióját, sőt azt is, hogy az új épülettel kapcsolatos térigények csökkenjenek az ésszerű rekonstrukció következtében, s ezáltal olcsóbbá válik a beruházás.

A telek Prága X. kerületét alkotó Hostivař elővárosban fekszik, be van kapcsolva a városi közlekedésbe. A

Klementinum főépületétől kb. 14 km távolságra található. A telken egy sor olyan objektum emelkedik, amely felhasználható könyvtári célra. Az egész terület 5,5 ha. Az első fázisban a fő figyelmet az üzemcsarnokra kell fordítani (magassága 8 m, szélessége 63 m, hossza 84 m). E csarnoknak 36×36 m-es szuterénje is van. Erre az északi és a keleti oldalról kétszintes irodai és munkahelyi blokkok csatlakoznak. Ez az üzemcsarnok lesz kb. 5 millió kötetes kapacitású tároló raktárrá átalakítva a hozzá tartozó üzemeltetési terekkel együtt.

A hostivaři komplexum hasznosításának alapvető céljai:

a) Fel kell oldani a kritikus állományelhelyezési szituációt a Nemzeti Könyvtárban, azaz hozzáférhetővé kell tenni a használaton kívüli állományt; optimalizálni kell az állomány elhelyezésének klimatikus feltételeit; helyet kell biztosítani a legújabb gyarapodásoknak; a védelem és használat szempontjából egyaránt optimalizálni kell az állományszervezést.

b) A neratovicei kivételével fel kell adni a külső raktárakat, redukálni kell a működési költségeket, s az üressé vált épületek értékesítésével támogatni kell a Nemzeti Könyvtár költségvetését.

c) A klementinumi használók számára ki kell bővíteni és minőségibbé kell tenni a szolgáltatásokat.

d) Meg kell teremteni a Klementinum fokozatos rekonstrukciójának biztosítékait.

e) Növelni kell a Nemzeti Könyvtár állományvédelmi és mikrofilmzési kapacitását, központi munkahelyet kell létesíteni a nemzeti állományvédelmi program megvalósítására.

f) Ki kell fejleszteni a központi tároló könyvtárat, amely a Cseh Köztársaság könyvtáraiból és információs intézményeiből befogadná és továbbhasznosítaná a ritkán használt irodalmat.

A tároló raktár tervezett kapacitása

kb. 5 millió kötet. A polcok és tárolási berendezések összehasonlító vizsgálata alapján az állomány elhelyezése háromszintes merev acélszerkezetben valósul meg, miközben a polcok mozgathatók lesznek az egyenként 2,38 m belmagasságú szinteken.

A vertikális közlekedést liftek, a horizontálist pedig raktári targoncák fogják biztosítani. Meglehető a jövőben a telelift típusú rendszer is beszerelésre kerül.

A raktár egész területe klimatizált lesz. A mikroklíma értékei: a relatív nedvesség, hőmérséklet, beleértve a vegyi anyagoktól történő légtisztítást, akként kerülnek meghatározásra, hogy kvadráljanak az állomány hosszú távú megőrzésének feltételeivel. A törzsraktáron kívül külön speciális raktár szolgál majd a mikromédiák számára, beleértve az archivális és az állományvédelmi másolatokat is. E raktárban a mikroklíma megfelel majd a sajátos követelményeknek.

A kormányhatározatnak megfelelően a Nemzeti Könyvtár új épületével csak 2000 után szabad számolni.

Ezért szükséges, hogy a mai és a min-
tegy húsz év múlva használók szá-
mára rendelkezésre álló szolgáltatá-
sok is bővüljenek és minőségibbé vál-
janak. Mivel a Klementinum teljes
helykapacitása végtelenen ki van hasz-
nálva, a hostivi komplexumba foko-
zatosan át kell telepíteni mindazokat
az üzemeneteket, amelyeknek nincs
közvetlen kapcsolatuk az olvasószol-
gálattal, s így távolra kerülésük nem
okoz majd komoly ügyviteli nehézsé-
geket. Az első fázisban a teljes állo-
mányvédelem, a sokszorosítóüzem és
a kiadványterjesztés áttelepítéséről
van szó. Amennyiben bekövetkeznék
a könyvtári folyamatok teljes automa-
tizálása, fel lehet vetni más, az állo-
mány gyarapításával és feldolgozásá-
val foglalkozó részlegek áttelepítését
is.

A dokumentumtermés világmére-
tekben végbemenő tartós növekedése
és ennek következményeként a
könyvtári állományok növekedése
nem járhat az egyes könyvtárak rak-
tári kapacitásainak szüntelen bővíté-
sével. A hostivi raktári kapacitások
kiepítése nyomán kínálkozik annak
lehetősége, hogy a Cseh Köztársaság
könyvtáraiban található ritkán hasz-
nált irodalom sorsa progresszív mó-

don oldódjék meg. A tervek szerint
Hostivárban külön munkahely alakul
a ritkán használt irodalomnak más
könyvtáraktól való szerződéses átvé-
telére, más könyvtárakba történő új-
raelosztására, a duplumok leválasztá-
sára és eladására, illetve likvidálásá-
ra. Ezzel párhuzamosan közös letéti
állomány alakul majd ki, melyet a
résztevő könyvtárak könyvtárközi
kölcsonzés révén vehetnek igénybe.
További lehetőség: raktári terek bér-
beadása az egyes részttevő könyvtá-
rak számára.

Mivel a könyvkiadók kifogásolják
a kötelespéldányok nagy számát,
meggondolandó, hogy a hostivi
raktár ne kapjon-e egy készleteti pél-
dányt, amellyel a könyvtárközi köl-
csönzés keretében biztosíthatná, hogy
a Cseh Köztársaság minden könyv-
tára hozzáférjen a hazai terméshez.

A Nemzeti Könyvtár hostivi köz-
ponti tároló könyvtárának megvalósítá-
sa mindenekelőtt a használók ellá-
tása szempontjából lesz jelentős. El-
sősorban is az állománynak az a része
is hozzáférhetővé válik, amely jelen-
leg helyhiány miatt nem kölcsönözhe-
tő. Egy következő fázisban kerül sor
az állomány kiterjedt rediszlokációjá-
ra, amely egyfelől az állományszerve-

zést és -védelmet van hivatva optimalizálni, másfelől – és elsősorban – a használati aktivitást. Hostivařban az ún. kevésbé használt irodalom koncentrációdik majd, míg a Klementinum fő épületében kerül tartós őrzésre a hazai nyomtatott termés a legrégibb időkötől a legújabbakig, az utolsó tíz év külföldi folyóiratirodalma, illetve az utolsó ötven év külföldi könyvtermése, továbbá az összes történelmileg és ritkasága folytán értékes állományegység.

A Hostivařban tárolt állomány használatának súlypontja a fő épületben marad. Ez azt jelenti, hogy Hostivař és a Klementinum között napi 1–3 alkalommal vica-versa szállítás valósul majd meg. A járatszabályozás nemcsak a szolgáltatásokat teszi könnyebbé, hanem az egyes részlegek kapcsolattartását is. A rendszeres szállítás közben – a mikroklímát is beleértve – biztosítani kell az állomány állagvédelmét.

A Nemzeti Könyvtár alapvető feladata, hogy hosszú távra megőrizze és a jelen és jövő nemzedék számára rendelkezésre bocsássa a nemzeti dokumentumtermést. Ez rendkívül igényes feladat, amelynek megoldásával a világ összes nemzeti könyvtára küszködik. A mi körülményeink közepette ez a probléma annyival bonyolultabb, hogy a hosszú időn át nem kielégítő körülmények miatt az állomány terjedelmes részében meggyorsult az írásfesték elöregedése, és tömeges állománypusztulás fenyeget. Ezért kell akkora hangsúlyt helyezni a több mint 600 éve gyűjtött állomány védelmére. A hostivaři beruházás lehetővé teszi mindazon korszerű munkahelyek kialakítását, amelyek eleget tesznek a tömeges és az egyedi állományvédelem valamennyi szempontjának. Komplex elhelyezésük egy új építményben lehetővé teszi a higiéniai és a gazdasági szempontok olyan mértékig történő érényesítését, amelyre Prága központjában nem lett volna lehetőség.

Hostivař alapvető könyvtári tevékenységi körei a következők lesznek:

a) A könyvtári állomány védelmének nemzeti programjával foglalkozó részleg, amely állományvédelmi koncepciókat van hivatva kidolgozni, koordinációs, tanácsadó és konzultációs tevékenységet fog folytatni, képzést és továbbképzést fog végezni az állományvédelem témaköréből.

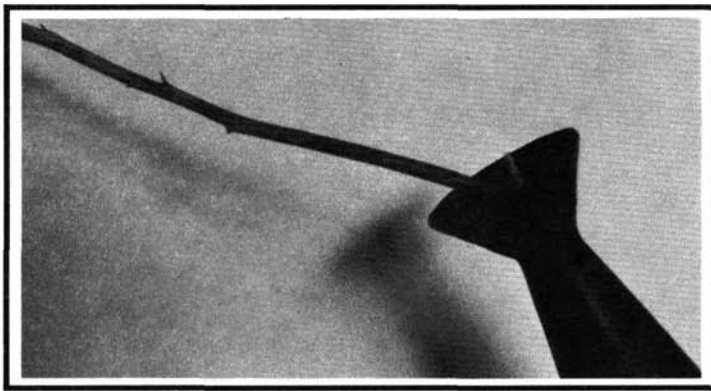
b) K+F részleg, amely konzerváló eljárásokat fog tesztelni, technológiákat meghonosítani a tömeges állományvédelem és a restaurálás terén. E részleg központja a tesztelő és vegyszertani laboratórium lesz.

c) A preventív állományvédelmi és higiéniai részleghez egy laboratórium és egy állománytisztító és -fertőtlenítő szalag fog tartozni.

d) Önálló feladatkör lesz a bőr- és pergamenkötések restaurálása, a sérült állományi egységek újrakötése, az újak előzetes kötése.

e) Az állományvédelmi mikrofilmezés részlege fogja a koncepció sze-

rint mikrohordozókra „átteni” az állomány, főként a folyóiratok és a történelmi állományegységek pusztulással fenyegető részeit. Magába foglalja majd az előkészítés, a felvételezés, az előhívás és másolás, a másolatkészítés munkaköreit és egy speciális raktárat a mikrofilmek és a mikrofilmplapok támpéldányainak őrzésére.

f) A kevésbé használt irodalom szervezeti egysége, amely átvevő, újraelosztó és a más könyvtárakból ki-selejtezett irodalmat feldolgozó részleggel fog rendelkezni.

g) Olvasóterem, amely kb. 30 fős lesz, és a különféle dokumentumok használatához szükséges kézikönyvtárral és műszaki berendezésekkel fog rendelkezni. A célja: speciális igények – például hírlapállomány használata, sokféle dokumentum kikérése stb. – kielégítése.

h) Könyvtárközi kölcsönzési részleg – arra szolgál majd, hogy a tárolt állományegység iránti igényeket közvetlen átkölcsönzéssel elégítse ki. E részleg funkcióinak kiteljesítése a Nemzeti Könyvtár katalógushelyzetétől függ. Ugyancsak e részleg intézné a tároló könyvtárral szemben támasztott könyvtárközi kölcsönzési igények kielégítését.

i) Állományellenőrzési részleg főként a raktár betelepítése utáni években látna el nagyon jelentős feladatokat, amikor is igen rövid idő alatt

kell véghezvinni terjedelmes állomány- és jelzetrevíziókat, mégpedig olyan raktárrészekből származó állományokon, amelyeknek előzetesen költöztetésen, portalanításon és fertőtlenítésen kell átmenniük.

1992 második felében azzal a kiegészítéssel futott le a tervpályázat, hogy az új raktár műszaki berendezéseit is meg kell tervezni. A 13 pályázó közül a The Glos Group. Enc. nevű amerikai cég került kiválasztásra, amely az építkezés 16 hónapos átfutására tett javaslatot. A kivitelezést 84–90%-ban hazai anyagokból hazai cégek fogják végezni. A részletes tervek elkészítése – vállalva a prágai A.D.N.S. tervezőcéggel – a The Hillier Group nevű cég lesz (USA), amely több mint negyven könyvtárepület felépítésével szerzett tapasztalatokat. A központi tároló felépítése a Cseh Köztársaság Kulturális Minisztériumának 1993. évi kiemelt beruházási feladatai közé soroltatott be. Amíg nem sikerül az állami költségvetésből megkapni az egész akció megvalósításához szükséges összeget, addig vagy a Nemzeti Könyvtár némely objektumának kommerciális hasznosításából vagy valamely hazai, illetve külföldi intézmény kölcsönéből fogják finanszírozni a munkákat. A tárolókönyvtár és raktár átadására várhatóan 1994 júliusában kerül sor.

Vít Richter